

PROČITAJ KNJIŽEVNA
REMEK-DJELA
NA BRZAKA I BEZ MUKE!

Gustave Flaubert

DŽEPNI KLASICI UKRATKO

Gospođa Bovary

OPUS GRADNA

GUSTAVE FLAUBERT

GOSPOĐA BOVARY

Prepričala: Fedora Kraljić

OPUSGRADNA

Zagreb, 2017.

BIBLIOTEKA DŽEPNI KLASICI UKRATKO

Gustave Flaubert

Gospođa Bovary

UREDNIK

Mladen Janković

Copyright © Opus Gradna j.d.o.o. 2017.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se koristiti bez dopuštenja vlasnika autorskih prava, osim u slučaju novinskih osvrti i stručne kritike.

ISBN 978-953-8124-06-8

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000960662.

Čitajte da biste živjeli.

PRVI DIO

I.

Ravnatelj je u našu učionicu doveo novog učenika i rekao profesoru Rogeru da će pohađati treći razred, a dokaže li se svojim ponašanjem i znanjem, prijeći će *velikima*. Novajlija je i pripadao velikima jer je imao petnaest godina i bio je viši od svih nas. Vidjelo se da dolazi sa sela. Imao je podrezane šiške i djelovao zbunjeno. Njegov zeleni kaput s crnim pucetima bio mu je premalen, a žućkaste hlače s naramenicama dosezale su mu do gležnjeva na kojima su se vidjele plave čarape. Imao je stare cipele okovane čavlima.

Tijekom nastave bio je savršeno miran i pomno je pratio svaku riječ kao na propovijedi. Mi smo imali običaj da još s praga zavitlamo kape pod klupe, i to tako da pri tome podignu što je moguće više prašine. Novajlija je pak svoju kapu držao na koljenima. Bila je to bijedna i ružna jajolika kapa s tri debela gajtana i crvenom vrpcom, i tankom uzicom na čijem je kraju visio mali zlatni zaponac poput kićanke.

– Ustanite – reče profesor, a novajliji pri tome ispadne kapa, zbog čega smo svi prasnuli u smijeh. Kad ju je podi-

gnuo, susjedni učenik mu je trkne laktom, pa se novajlija opet sagne, a naš duhoviti profesor vikne: – Pa prestanite već jednom petljati s tom svojom kacigom i recite kako se zovete. Mladić je nešto promumljao, ali ga nitko nije razumio. Naposljetku je skupio hrabrosti i prodorno dreknuo: – Šarbovari!

U učionici nastade lom, vika i dreka nas učenika koji smo lupkajući nogama o pod ponavljali: Šarbovari! Šarbovari! Smirili smo se tek kad nam je profesor dao golemu zadaću za kaznu, pa je nekako doznao da se mladi seljačić zove Charles Bovary i naredio mu da sjedne u magareću klupu tik njemu pod nos i napiše dvadeset puta: *ridiculus sum*¹. Onda se sve smirilo, a Charlesu bi tek povremeno doletjela u glavu koja papirnata kuglica. Njegovo znanje nije bilo veliko s obzirom na to da mu je sva poduka bila od seoskog župnika.

Charlesov otac, gospodin Charles-Denis-Bartholomé Bovary, morao je napustiti službu vojnog liječnika jer se 1812. godine kompromitirao. Nakon toga iskoristio je svoj pristao izgled da se dočepa miraza od šezdeset tisuća frana-ka što mu se nudio uz kćer jednog trgovca kapama. Taj je zgodni hvalisavac napadno zveckao ostrugama i ostavljao dojam neustrašiva čovjeka. Od miraza je ugodno živio dvije godine, uživao u jelima, pućkao svoju porculansku lulu, obilazio kavane i kazalište. Nakon smrti tasta, koji mu ne ostavi veliko nasljedstvo, ovaj se samodopadni hvalisavac upusti najprije u posao s tkaninama, a kada je taj propao,

¹ Smiješan sam (lat.)

prebaci se na poljoprivredu. No ubrzo je shvatio da je najbolje da se ne laća nikakvog posla, pa u svojoj četrdeset i petoj godini unajmi u jednom selu između Cauxa i Picardije kuću i ondje se povuče ogorčen i zavidan.

Njegova supruga, koja je ispočetka bila silno zaljubljena u njega, s vremenom se iz živahne i dražesne osobe pretvorila u čangrizavu i razdražljivu ženu. Dugo je trpjela to što njezin muž juri za seoskim djevojčurama i vraća se kući pijan kao čep, a onda je zašutjela i svoj je bijes zadržavala u nijemom stoicizmu sve do smrti. Neprestano je radila i brinula se o kućanstvu dok je stari Charles cijele dane pušio i pljuckao u pepeo.

Sina su mazili kao kraljevića. Majka mu ja davala slatkiše, a otac se držao spartanske filozofije i puštao ga da trči bosonog. No dječak, po prirodi miran, bio je skloniji majci, njezinim melankoličnim pričama i umiljavanju. Uz nju je naučio čitati i svirati klavir. Otac se tome protivio i govorio da oni neće imati novca da ga daju u škole, a *drzak čovjek ionako uvijek uspije*.

Dijete je skitalo selom, gađalo gavrane, jelo murve, čuvalo purane, trčalo šumom, a blagdanima zvonilo crkvenim zvonom. Kad mu je bilo dvanaest godina, majka mu dogovori školovanje kod seoskog župnika. Učenje se zbivalo u sakristiji, između kakva krštenja i pogreba, ili pod vedrim nebom kad bi župnik slučajno opazio Charlesa kako se potuca selom. Godinu dana poslije otac je popustio pod majčinim pritiscima i Charles krene u ruanšku gimnaziju.

Bio je miran đak i odgovorno je obavljao svoje dužnosti. Po završetku petog razreda roditelji su ga ispisali iz gimnazije i upisali na studij medicine. Majka mu je unajmila sobu kod svog prijatelja bojadisara. Pribavila mu je sav namještaj i malu željeznu peć da se njezino ubogo dijete ugrije. Njemu se zavrtjelo u glavi čim je vidio popis predavanja: anatomija, patologija, fiziologija, farmakologija, kemija... Ništa nije razumio na predavanjima, ali imao je uredno složene skripte. Nakon mršave večere kod stanodavca otišao bi u sobu i učio dok mu se promoćeno odijelo pušilo na njemu pokraj tople peći. Ljetnih bi večeri, dok je ispod prozora tekla L'eau-de-Robec pretvarajući njegov kvart u malu prljavu Veneciju, maštao o moru u daljini.

U međuvremenu se protegnuo i poprimio neki tugaljiv izraz. Na predavanja je odlazio sve rjeđe, sve dok ih naposljetku nije sasvim prestao pohađati. Više su ga privlačile kavane i domino. Kao da je u slaganju tih malih koštanih pločica s crnim točkicama uživao u slobodi i zabranjenim užicima. Naučio je pjevati kuplete, praviti punč i otkrio ljubav. Naravno, ispite nije prošao. Majci je sve priznao, a ona je imala razumijevanja za njega i optuživala previše stroge profesore. Otac je pak istinu saznao tek pet godina kasnije, pa se nije posebno uzrujavao. Uostalom, nije mogao ni pomisliti da bi njegov potomak mogao biti glupan.

Charles se ipak doveo u red, prihvatio učenja i na koncu položio sve ispite s vrlo dobrim uspjehom. Majka mu

je sredila da obavlja praksu u Tostesu gdje je bio neki stari liječnik. Majka mu je pronašla i ženu. Bila je to četrdesetpetogodišnja udovica s tisuću i dvije stotine livara godišnjeg prihoda, ružna i puna prištića kao proljeće cvjetića. Premda se mladi liječnik nadao slobodi uz takvu ženu, zapravo je ona bila prava gospodarica koja ga je tjerala da posti petkom, da se odijeva po njezinim željama, da joj ujutro donosi čokoladu i da govori pred ljudima samo ono što mu ona dopusti. Usto, bila je nepovjerljiva, sumnjičava i ljubomorna. Optuživala ga je da voli drugu i tražila sirup za zdravlje i više pažnje.

II.

Jedne noći probudio ih je topot konja. Došao je neki čovjek s pisamcem u kojem se preklinje gospodina Bovyja da hitno dođe na posjed Bertaux namjestiti slomljenu nogu. Bila je mrkla noć i Charles je rekao da će krenuti za tri sata kad izađe mjesec. Zamotan u kabanicu, krenuo je u rano jutro, snen i topao od spavanja. Povremeno bi zadržjemaao na konju, pa bi se trgnuo iz sna i sjetio slomljene noge i svih prijeloma što ih je znao. Kiša je prestala padati, a ptičice na granama jabuka nakostriješile su svoje sitno perje na hladnom jutarnjem povjetarcu. Oko njega pružala su se u nedogled ravna polja sa skupinama drveća oko razmaknutih majura. Uskoro uz rub jarka ugleda nekog dječaćića, koji ga upita: – Jeste li vi liječnik?

I tako Charles ubrzo dozna od dječaka da je gospodin Rouault jedan od najbogatijih gospodara u kraju i da je

jučer slomio nogu na povratku od susjeda kod kojeg je slavio Sveta tri kralja. Gospodarstvo je bilo lijepo i prostrano. Mladi je liječnik vidio u stajama krupne konje za oranje, gnojište duž zgrada po kojem su čeprkale kokoši, pure i paunovi. Vidio je i dvoja velika kola i četiri pluga, bičeve, hamove i svu zaprežnu opremu. Dvorište je bilo zasađeno drvećem u pravilnim razmacima, a kraj bare veselo je gakalo jato gusaka.

Dočekala ga je mlada žena u plavoj haljini na volane i uvela ga u kuhinju, gdje se na velikoj vatri kuhao doručak za ukućane. Charles se potom popeo na kat da pregleda bolesnika koji se preznojavao pod dekom i hrabrio rakijom. Bijaše to mali debeljuškasti pedesetogodišnjak koji je tiho stenjao. Charles je odahnuo kad je vidio da je riječ o vrlo lakom prijelomu. Poslao je po daščice, a Emma je krenula šivati jastučice, pri čemu bi se često bocnula u prste, koje bi onda prinosila ustima i sisala krv. Charlesu se nisu svidjele njezine ruke, ali imala je lijepo smeđe oči, gotovo crne, koje su djelovale smiono. Kad je dovršio previjanje noge, Charlesa ja domaćin pozvao da nešto prezagaji pa se mladi liječnik spustio u blagovaonicu u kojoj je bio prostrt stol za dvoje. Stol je bio ispod baldahina s figurama Turaka, a na zidu je u pozlaćenom okviru visio crtež Minervine glave na kojem je pisalo: "Mome dragom tati".

Gospođica Rouault i Charles razgovarali su o bolesniku, vremenu, vukovima koji noću lutaju, da bi potom gospođica otkrila kako ne uživa u životu na selu, pogotovo ne sada kad se mora sama brinuti o gospodarstvu. Kosa

joj je bila glatko začesljana i savijala se u raskošnu punđu, što je mladi liječnik vidio prvi put u svom životu. Imala je rumene jagodice, a među pucetima na prsima zataknut lornjon od kornjačevine.

Prije polaska Charles se dosjeti da je došao s bičem. I kad ga gospođica Emma ugleda na podu pokraj vreća sa žitom, oboje se sagnu, a Charles slučajno grudima dotakne njezina leđa.

Otada je mladi liječnik redovito obilazio bolesnika u Bertauxu. Gospodin Rouault prohodao je samostalno nakon mjesec i pol i na sva je usta hvalio svog liječnika. Charles je zavolio Bertaux, njegovu ogradu, hambar, pije-tla što je kukurijekao na zidu, debeljuškastog domaćina koji ga je veselo nazivao svojim spasiteljem i zvuk Emminih klompi kojima je gospođica hodala po opranim pločicama.

Emma ga je uvijek ispraćala. Jednom za vrijeme južine, kad se topio snijeg s krova, otvorila je zelenkastomodri suncobran kroz čiju je svilu prodiralo sunce obasjavajući njezinu bijelu put. Nasmijala se u toj ugodnoj toplini, dok su kapi padale po svilenj opni.

No gospođa Bovary uskoro je doznala da gospodin Rouault ima kćer odgojenu kod uršulinki, pa zna plesati, crtati, svirati klavir, vesti, poznaje zemljopis... E, to je bilo previše!

– Zato se on toliko dotjeruje – zaključuje gospođa Bovary i isti tren zamrzi tu mladu ženu koju nije nikad vidjela. Prigovarala je Charlesu i iznosila zajedljive primjedbe koje je on šutke trpio. Ne ide on u Bertaux zbog gospo-

dina Rouaulta koji je već odavno izliječen, nego zbog te vezilje!

– Preci su joj bili čobani i koljači, a ona glumi gradsku gospođicu i šepiri se nedjeljom na misi sva u svili.

Charles je naposljetku zbog Héloïsinih prigovora pre-stao odlaziti u Bertaux i zakleo se nad njezinim molitvenikom da više neće ići tamo. Ali ta zabrana da viđa Emmu kao da mu je dala pravo da je voli. Héloïsa je ionako bila mršava i privlačna kao sablja, a ispostavilo se i da je lagala o svojem bogatstvu. Kuća u Dieppeu bila je pod hipotekama, a udio koji je posjedovala u jednom brodu nije prelazio ni tisuću talira. Charlesovi su je roditelji napali zbog tih laži, a ona se bacila u zagrljaj svom suprugu i tražila da je brani. Osam dana nakon tog incidenta Héloïsi udari krv na usta dok je vješala rublje. Već je sutradan umrla. Nakon pogreba Charles se vratio u osamljenu kuću i ugledao u ložnici njezinu haljinu kako visi. Obuzeše ga tužne misli, pa ipak ga je voljela.

III.

I tako jednog jutra dođe do Charlesa gospodin Rouault da podmiri račun za svoje liječenje te usput donese i jednu puricu. Znao je za Charlesovu nesreću pa ga je tješio.

– I meni se dogodilo isto – reče tapkajući mladog liječnika po ramenu. – Išao sam u polja, dozivao pokojnicu i Boga, i želio sam umrijeti. Bio sam lud od tuge i bijesa, prestao sam jesti. A onda, dan za danom, mjesec za mjesecom, jesen za ljetom i, malo-pomalo, bol se gubila...

Morate se trgnuti, gospodine Bovary! Ne dajte se! Posjetite nas. Moja kći misli na vas. Povest ćemo vas u lov da ubijete kojeg kunića i da se malo prenete.

Charles ga poslušao, ode u Bertaux i vidi da se ondje nije ništa promijenilo. Gospodin Rouault bio je krajnje ljubazan i obazriv. Zamolio ga je da ne skida šešir zbog njegove žalosti. No trudio se i raspoložiti gosta pričajući mu zabavne anegdote. Charles se čak i nasmijao, a onda se uozbiljio sjetivši se svoje žene. Kad su poslužili kavu, više nije mislio na nju.

S vremenom je sve manje mislio na pokojnicu i sve se više privikavao na samoću. Barem nije nikome morao polagati račune o tome kad jede, što odijeva, kamo ide i slično. Osim toga, ljudi su suosjećali s njim pa mu je narastao broj pacijenata. I išao je u Bertaux kad god je htio. Tako je jednog dana stigao ondje u tri sata kad su svi bili u polju. Ušao je u kuhinju, gdje je Emma šivala uz ognjište. Kroz pukotine zatvorenih prozora probijalo se sunce. Natočila im je u čašice liker *curaçaoa*. Sebi je natočila samo nekoliko kapi pa se, zabacivši glavu, smijala i vrhom jezika lizala prazno dno čašice. A onda je opet sjela i nastavila krpati čarape. Neko su vrijeme šutjeli, dok ona nije rekla da je početkom proljeća hvataju vrtoglavice i nastavila o svom životu u samostanu, a Charles o svom školovanju. Pošli su na kat u njezinu sobu, gdje mu je ona pokazala svoje note, knjižice i vjenčić od hrastova lišća koji je dobila za nagradu. Govorila mu je o svojoj majci, groblju, pokazala mu usku lijehu iz koje je brala cvijeće za

majčin grob. Govorila mu je o tome kako bi voljela živjeti u gradu, a njezin se glas čas podizao, čas tonuo u tišinu, baš kao i pogled, čas veseo, čas tužan.

Navečer, kad bi se vratio kući, Charles je ponavljao njezine riječi i zamišljao njezin život prije nego što ju je upoznao. Pitao se kakva će biti supruga kad se jednom uda. I tko će dobiti njezinu ruku? Otac joj je bogat, a ona je tako lijepa i mlada... A zašto se ne bih ja ponovno oženio? Zašto? Hvatala ga je vrućina, pa je ustao i napio se vode iz vrča. Nebo je bilo posuto zvijezdama, psi su lajali u daljini, a on je okrenuo glavu prema Bartauxu.

Charles je odlučio zaprositi Emmu. No svaki put kad bi se pružila prilika, on ostane bez riječi. Njezin bi je se otac rado bio riješio, ta od nje nije bilo nikakve koristi, i uopće nije bila prikladna za upravljanje gospodarstvom. Bila je previše obrazovana i fina. Lukavom ocu Rouaultu nije promaklo Charlesovo crvenjenje u društvu njegove kćeri. Održavanje gospodarstva tražilo je velika ulaganja, stoga on odluči da će ruku kćeri dati mladom liječniku ako je on zaprosi, premda ga je smatrao pomalo mekušcem.

I tako jedne večeri o Svetom Mihovilu Charles stane petljati da nešto kaže, a gospodin Rouault mu pritekne u pomoć:
– Sve znam, ne morate ništa govoriti. Vi sad idite, ja ću je pitati i ako pristane, širom ću otvoriti prozor i jako udariti kapkom o zid.

Charles se udaljio, privezao konja i čekao. Nakon gotovo sat vremena kapak tresne o zid.

Zbog Charlesove korote sa svadbom su morali pričekati do idućeg proljeća. Na svadbu je došlo četrdeset i troje uzvanika.

IV.

Svatovi su došli u kočijama, dvokolicama, seljačkim kolima, iz blizine i izdaleka. Pozvali su svoju rodbinu, prijatelje i znance. Svako malo otvorila bi se vrata ograde i ušla bi neka kola iz kojih su silazili ljudi protežući se. Gospođe su bile dotjerane po gradski, sa šeširima, pelerinama, satovima na zlatnim lancima i malenim rupcima.

Dječaci su se osjećali pomalo neugodno prvi put u čizmama, a djevojke od četrnaest ili šesnaest godina nosile su produljene bijele haljinice s Prve pričesti. Očevi su nosili različite kapute, u skladu sa svojim društvenim položajem, frakove, polufrakove, salonske kapute dugih skuta što su lepršali na vjetru i kratke kapute od debelog sukna. Njihove košulje izbočile su se na grudima poput oklopa. Svi su bili uredno podšišani, a mnogi od njih imali su ružičaste posjekotine na licu od brijanja u rano jutro prije nego što je svanulo.

Poslije obreda u općini i crkvi povorka se vraćala uskom stazom i vijugavo talasala kroz polja. Na početku je išao svirač s violinom okićenom vrpcama, zatim mladenci, pa rođaci i prijatelji, dok su djeca ostala straga zadržavajući se čupanjem zvončića sa zobenih vlati. Emmina se duga haljina vukla po podu, a otac Rouault, u novom cilindru i fraku čiji su mu rukavi pokrivali ruke do noktiju, vodio je gospođu Bovary. Gospodin Bovary prezirao je sav taj svijet i već se udvarao nekoj mladoj seljančici. Cijelo se vrijeme čulo cijukanje violine.

Na svadbenom stolu koji je bio prostrt ispod kolnice bile su goveđe pečenke, pileći paprikaš, pečeni odojak, kobasice, a na svakom uglu stajala je rakija. Slastičar iz Yvetota napravio je golemu tortu, kojoj su svi klicali. Sastojala se od kartonskog podnožja ukrašenog poput hrama s trijemovima i kipovima, iznad kojega se dizala kula od biskvita okružena bademima, grožđicama i narančama, a na vrhu je bilo jezerce od voćnog soka i mali Amor koji se ljuljao u čokoladnoj ljuljački.

I jelo se tako sve do večeri. Neki su pozaspali, ali su opet živnuli kad je na red došla kava. Počelo se plesati, pjevati, pričati masne šale i ljubiti gospođe. Pri odlasku neki su psovali a neki se smijali pokušavajući upregnuti konje, koji su se prejeli zobi.

Emma je zamolila oca da je poštede uobičajenih vulgarnih šala. Jedan rođak, prodavač riba, ustima je prskao vodu kroz ključanicu i jako se naljutio kad ga je gospodin Rouault prekinuo u tome. Pridružio se nekolicini gostiju koji su dobili lošije komade mesa i negodovali načinom na koji su ugošćeni. U svemu tome, tijekom cijeloga slavlja gospođa Bovary nije rekla ni jednu riječ, a njezin suprug je pušio do jutra i pio grogove od trešnjevače. Charles, koji nije bio nimalo duhovit, nespretno se snalazio s lascivnim dobacivanjima.

Dva dana poslije svadbe bračni je par otputovao u dvokolici oca Rouaulta koji ih je ispratio do Vassonvillea gdje posljednji put poljubi svoju kćer. Prisjetio se svoje svadbe i sreće kad je odveo svoju ženu od njezina oca.

Bilo je to oko Božića i sva su polja bila bijela. Prisjetio se i njezine prve trudnoće. Njihov sin bi danas imao trideset godina. Odjednom je osjetio tugu. Htjedne otići do crkve, ali zaključio da bi ga to još više rastužilo pa udari kući najkraćim putem.

V.

Iza kućnih vrata s desne strane bila je velika odaja u kojoj su jeli i boravili tijekom dana, a na drugoj strani hodnika bila je Charlesova ordinacija, samo šest koraka široka s jednim stolom, tri stolice i naslonjačem. Oštećeni svesci *Rječnika medicinskih znanosti* prostirali su se na šest polica ormara za knjige. U ordinaciju je prodirao miris zaprške, a u kuhinji se čulo kašljanje pacijenata i njihove ispovijedi o bolestima. Iza ordinacije bila je drvarnica, zapravo trenutačno svaštara puna starog željeza, bačvi i ratarskog oruđa. U sredini dugoljastog vrta uzdizao se sunčani sat, a iza lijeha s divljim ružama i raznim biljem, pod malim jelama, sadreni je svećenik čitao molitvenik.

Emma se popela na kat u bračnu ložnicu s krevetom od mahagonija, komodom i pisaćim stolom, na kojem je bila vaza s buketom narančina cvijeća. To je bio vjenčani buket "prve žene"! Charles ga je bez riječi odnio na tavan. Emma je vrlo rado odlazila u šetnje u kočiji, pa joj je Charles nabavio rabljenu jednoprežnu dvokolicu.

Charles je bio sretan i uživao je u brojnim sitnicama vezanima za Emmu. Ujutro bi uživao u njezinu licu koje su prekrivale trake njezine noćne kapice, njezinim veli-

kim očima koje su se budile. Kad bi odlazio, ona bi ustima otrgnula okrajak cvijeta iz lonca uz prozor i puhnula ga prema njemu, i taj bi cvijetak lepršao poput ptica prije nego bi se zaustavio u grivi stare bijele kobile. Charles bi joj dobio poljubac.

Čemu je uopće sličio njegov život do sada? Ono jedno školovanje u gimnaziji gdje su mu se svi smijali i vidjeli u njemu običnog seljačića, ili studij medicine kada nije imao ni toliko novca da pozove kakvu radnicu na ples? Ili brak s udovicom čije su noge u postelji bile hladne kao led? Sve je to bilo jalovo! A sada napokon ima ženu koju obožava i njegov je svijet završavao sa svilenim rubom njezine podsuknje. On ju je često ljubio sitnim poljupcima od prstiju do ramena, a ona je mislila o tome kako se možda prevarila da osjeća ljubav prema ovom mladom liječniku. I tako je odlučila doznati što uopće znače riječi *sreća*, *ljubav* i *zanos*.

VI.

Kad je napunila trinaest godina, otac ju je odveo u samostan. Odlično je poznavala katekizam i na najteža je pitanja uvijek ona odgovarala kapelanu. Život među bljedunjavim ženama koje su nosile krunice s bakrenim križićem ostavi na njoj trag one tajanstvene sjete pomiješane s mirisom žrtvenika, vlagom škropionice i svjetlom voštanica. Na misama je, umjesto da sluša propovijed, gledala u svome molitveniku sličice bolesne ovčice, presvetog srca Isusova probodenog strjelicama ili jadnog Isusa kako pada pod teretom svetog križa. Poslije se kažnjavala postom.

Na ispovijedima je izmišljala grijehе kako bi što dulje ostala klečati u polutama, naslonjena na rešetku, i slušati svećenikov šapat. Usporedbe sa zaručnikom, nebeskim ljubavnikom i mužem budile su u njoj sladostrasnu maštu. I u tekstovima koji su se čitali više je uživala u uzbudljivim prizorima poput morskih oluja, negoli u opisima lijepih i mirnih krajolika.

U samostan je dolazila jedna starija djevojka krpati rublje. Bila je potomak stare plemićke obitelji pa ju je nadbiskupija uzela u zaštitu nakon Revolucije. Ona je često pitomicama posuđivala kakav sentimentalni roman u kojemu je sve vrvjelo od ljubavnih zgoda, ljubavnika, ljubavnica, progonjenih žena koje padaju u nesvijest, kočijaša koje ubijaju na postajama, mračnih šuma, srčanih napadaja, suza, poljubaca, zakletvi, hrabrih muškaraca pitoma janječeg srca, čamaca na mjesecini... Zbog Waltera Scotta stane zamišljati sebe kao vlastelinku tankog struka koja provodi dane uz gotski prozor i čeka svoga galopirajućeg viteza s bijelim perom. Divila se velikim ženama poput Jeanne d'Arc i Marije Stuart. Pjevala je romance o zlatokrilim anđelčićima, lagunama i gondolijerima. Čeznutljivo je prelistavala ilustrirane spomenare potpisane uvijek od kakva grofa ili vikonta. Bile su tu sličice djevojaka koje grle mladići u kaputićima, djevojaka ispruženih u kočijama ili divanima zagledanih u mladi mjesec, djevojaka koje sa suzom u oku cjelivaju grlicu u kavezu. A bilo je i sultana s dugim lulama koji padaju u nesvijest u zagrljaju kakve bajadere, krajolika s lavovima i tigrovima,

tatarskih minareta i labudova koji plivaju na sivoj površini vode.

Kad joj je umrla majka, Emma je spremila pramen njezine kose u crni okvir i zamolila oca da je pokopaju u isti grob s majkom. Otac je dojurio u samostan misleći da se djevojka razboljela. Emma se pak posve uživjela u blijeđu melankoliju i tugaljivi romantizam. Redovnice opaze da im Emma nekako izmiče. I bile su u pravu, jer duh mlade djevojke koja obožava romance i strastvene scene u romanima pobuni se protiv devetnica, ispovijedi, štovanja svetaca i mučenica, pa ju otac izvadi iz zavoda. Život na selu joj je brzo dosadio i ona postane razočarana u svemu.

Kad se pojavio Charles, on je u njoj ponovno razbudio onu strast koja joj je u mislima lebdjela poput velike ružičaste ptice. No sada joj se učini da život s Charlesom nije ona sreća za kojom je čeznula.

VII.

Bila je uvjerena da je za sreću potrebno biti negdje drugdje, u nekoj zemlji gdje se poštanskim kočijama penjete strmim putovima uz pjesmu ševa, zvončića koza i potmulih vodopada. A navečer na obali zaljeva udišete miris limuna i potom gledate u zvijezde. Švicarska ili škotska vila s mužem u crnom kaputu dugih skuta i visokih čizama, o tome je maštala.

I tako je svakim danom između bračnih partnera rasla podvojenost, koja je Emmu sve više otuđivala od supruga. Charles je razgovarao na dosadan način, lišen bilo kakve

duhovitosti ili zanimljivosti. Nije ga zanimalo kazalište ni glumci, nije znao pucati iz pištolja, ni mačevati se, čak ni plivati... baš ništa. Ne bi li se muškarac trebao razumjeti u sve?! Iritirao ju je njegov mir i spokoj njihova braka.

Ona je ponekad crtala i svirala klavir tako glasno da se stari instrument čuo do kraja sela. Charles joj se divio. No ipak, bila je vrlo snalažljiva u vođenju kućanstva. Pisala je račune za liječenje, a kad bi nedjeljom imali goste, pripremala je sjajna jela i znala je vješto oblikovati piramidu od šljiva na vinovu lišću, ili istresti slatko na tanjur tako da zadrži oblik lončića. Charles je ponosno uokvirio njezina dva crteža i objesio ih u blagovaonici, a mogao se vidjeti i kako stoji pred kućnim vratima u krasnim izvezenim papučama.

Vraćao se vrlo kasno s posla, kad bi služavka već spavala, pa bi mu Emma poslužila jelo. Govorio je o bolesnicima, receptima, lijekovima, selima gdje je bio, i zadovoljno bi pojeo ostatke govedine s lukom, sir, jabuku, a zatim bi legao u postelju i zahrkao. Ujutro se budio razbarušene kose posute sitnim bijelim perjem iz jastuka na kojem su popustile uzice. Čizme su mu bile stare i izgledale kao drvene noge, no on je smatrao da su dobre za selo. Njegova majka, koja bi znala navratiti, podržavala je njegovu štedljivost. Prema njezinu mišljenju, Emma se držala malo previsoko za njihove prilike. Njih su dvije međusobno izmjenjivale lijepe riječi poput *draga kćeri* i *draga majko*, usana drhtavih od gnjeva. Majka je teško prihvaćala što njezin sin više ne voli samo nju i upozoravala ga je kako nije pametno da pretjerano obožava svoju ženu.

Emma je ipak nastojala ostvariti svoj ideal romantične ljubavi pa je na mjesecini recitirala svom suprugu strastvene stihove i uzdišući pjevala sjetne romance, ali se poslije osjećala hladno kao i prije, a ni kod Charlesa se nije moglo zamijetiti nikakve promjene. Zaključila je kako u Charlesovoj ljubavi nema ničeg posebnog i kako on ljubi monotono, kao što radi i sve ostalo, prema rasporedu.

Često je znala šetati sa svojom hrticom do bukrika i gledati je li se što promijenilo od posljednjeg puta kraj napuštenog paviljona. Iste šeboje, iste koprive, mahovina i truli prozorski kapci... Misli su joj vrludale poput hrtice, a onda bi se pribrala i ponavljala u sebi:

– Zašto sam se udala?

Pitala se kako bi njezin život izgledao da se udala za nekog drugog čovjeka. Nekoga tko bi bio duhovit, otmjn, zanimljiv, nekoga tko ne bi imao ništa zajedničko s Charlesom. Njezine nekadašnje samostanske družice sada su sigurno u sretnim brakovima, negdje u gradskoj vrevi, u žamoru kazališta, u plesnim dvoranama, srca su im ispunjena ispunjena srećom, a ona se osjećala hladno kao tavan s prozorčićem okrenutim na sjever. Sjetila se kako je primala nagrade na podiju u samostanu, i kako su joj svi klicali i čestitali. Utjehu je nalazila u hrtici Djali, kojoj je otvarala svoje srce i govorila naglas o svojoj nesreći.

I tada, sasvim neočekivano, dobila je poziv u Vaubyesard k markizu d'Andervilliersu. Markiz je bio državni tajnik u vrijeme restauracije, a sada se namjeravao vratiti u politički život i pripremao je svoju kandidaturu za narodnog zastupnika u skupštini.

VIII.

Markiz je živio u modernom dvorcu građenom u talijanskom stilu. Jednoprężna dvokolica s Emmom i Charlesom zaustavi se pred srednjim stubama, markiz im priđe i pruži ruku liječnikovoj gospođi te ih povede u predvorje, koje je bilo visoko i popločano mramornim pločicama pa je u njemu odjekivalo kao u crkvi. S lijeve strane bila je dvorana za bilijar iz koje se čulo udaranje kugli od slo-novače. Oko bilijara stajali su bradati muškarci, svi s or-denima. Na zidu su visjeli portreti zaslužnih članova obi-telji d'Andervilles, grofovi, baruni i admirali. U salonu u susret Emmi izađe četrdesetogodišnja markiza orlovskog nosa , ponudi joj da sjedne pokraj nje na divan i započne s njom razgovarati kao sa starom prijateljicom.

Večera je bila poslužena u sedam navečer. Uzduž sto-lova nizale su se kite cvijeća, crvena kliješta jastoga visjela su s pladnjeva, pečene prepelice bile su ukrašene svojim perjem, voće je bilo složeno u košaricama s podlogom od mahovine. Majordom je spretnim zahvatom žlice polagao već narezane komade jela gostima u tanjure. Emmin se pogled stalno vraćao na starca obješenih usnica i izvrnutih donjih vjeđa kojem je iz usta kapao umak. Bio je to mar-kizov tast, vojvoda od Laverdière, za kojega se govorilo da je bio ljubavnik Marije Antoinette. Vodio je pustolovan i razvratan život, ali, hja, ipak je bio u kraljičinoj postelji!

Emma se sva naježila od hladnog pjenušca, a nikada prije nije jela ni ananas ni šipak, čak joj je i šećer u prahu djelovao finiji nego bilo gdje drugdje. Nakon jela dame

su se počele pripremati za ples. Emma je obukla laganu vunenu haljinu, a Charles se požalio da ga stežu hlače.

– Ne misliš valjda plesati?! – zapanji se Emma i doda:
– Ljudi će ti se smijati. Uostalom, ne dolikuje jednom liječniku da pleše.

Charles ne reče ništa već je, privučen njezinom ljepotom, htjede poljubiti u rame, no ona uzmakne: – Što ti je? Izgužvat ćeš mi haljinu.

I kad je čula prvi zvuk violina, jedva se suzdržala da ne potrči niza stube. U dvorani je sjela na klupu blizu vrata. Svuda su se micale šarene lepeze, mirisao je parfem iz zlatnih bočica, žene su nosile ukrase od čipaka, dijamantne broševe, narukvice s medaljonima. U kosi su imale vjenčiče, grozdove, grančice, potočnice, cvjetove mogranja ili modrih različaka.

I onda je Emma zaplesala, titrao joj je smiješak dok se njihala u ritmu sa svojim plesačem. Sve je bilo u pokretu, suknje, tijela, ruke koje su se isprepletale.

Petnaestak se muškaraca isticalo nekom rodbinskom sličnošću. Svi su bili odjeveni u elegantne frakove, a njihova kosa bila je namazana najfinijim pomadama. Imali su namirisane rupčiče s izvezenim monogramima. Ostavljali su dojam ljudi koji su svakodnevno zadovoljavali svoje strasti.

Emma je prisluškivala razgovore o Italiji, stupovima sv. Petra, Coloseumu na mjesecini, konjskim trkama i ružama iz Genove.

Jedan je sluga nehotice razbio dva okna i Emma je ugledala s druge strane seljačka lica koja su buljila u dvo-

ranu. Odmah se sjeti Bertauxa, muljevite bare, oca pod jabukama, i ugleda sebe kako u mljekari obire vrhnje s mlijeka. No, sada u ovom sjaju, učini joj se da to i nije njezin život, već da postoji samo ples. Jela je sladoled od maraskina iz školjke pozlaćena srebra. Uto dama pokraj ispusti lepezu i zamoli jednog plesača da joj je podigne. Emma opazi da je dama pri tome spustila u njegov šušur nešto bijelo savijeno u oblik trokuta.

Nakon večere gosti su počeli odlaziti u svojim kočijama. Ostade samo nekoliko plesača. Charles je drijemao naslonjen o vrata. U tri ujutro zasviraše kotiljon, a Emma, nažalost, nije znala plesati valcer. Ali jedan plesač, kojega su svi nazivali *vicomte*, nije odustajao pa je drugi put zamolio Emmu za ples, uvjeravajući je kako neće biti nikakvih problema jer će je on voditi. Najprije su se kretali polagano, a onda su stali ubrzavati, sve dok nisu takoreći letjeli dvoranom, a sve se oko njih vrtjelo: svjetiljke, pokućstvo, zidovi, parket. Tijela su im se dodirivala, on ju je netremice gledao, i nju uskoro obuže vrtoglavica. Nakratko se zaustave, a onda nastave. Vikont ju odvede na drugi kraj galerije gdje ona zadihana malčice prisloni glavu na njegove grudi. I potom, neprestano se vrteći, oni se vrate odakle su krenuli, a ona se sva zadihana sruši na klupu i pokrije oči.

Uskoro su svi krenuli na počinak. Charles je satima gledao kako kartaju *whist* a da ništa od pravila igre nije shvatio. Bio je umoran i zadovoljno je uzdahnuo kad je skinuo cipele. Emma se nalaktila na prozor i uživala u sit-

noj kiši dok joj je glazba još odzvanjala u ušima. Htjela je što duže ostati budna i maštati o tom raskošnom životu.

Poslije doručka gosti su pošli prošetati staklenikom, a markiz se ponudi da pokaže liječnikovoj ženi svoju konjušnicu. Imena konja bila su ispisana na porculanskim pločicama iznad jasli. Pod u sedlarnici sjajio se poput parketa u salonu. Hamovi, bičevi, stremeni i podbadači bili su uredno složeni uzduž zida. Na rastanku supružnici Bovary ljubazno zahvale markizu, sjednu u svoju jedno-prežnu dvokolicu i otputuju u Tostes.

Na tiburvilskim visovima pokraj njih prođe skupina konjanika koji su se smijali i pušili, a Emmi se učini da je među njima vidjela i vikonta. Malo poslije morali su se zaustaviti da pritegnu slomljeni zavoranj, i tada Charles podigne kutiju za cigare s grbom na sredini i opšivenu zelenom svilom.

– Gle, gle, to će mi biti taman za poslije večere – reče on veselo ugledavši unutra dvije cigare.

– Ti pušiš? – iznenadi se Emma.

– Ponekad.

Kad su se vratili kući, Emma otpusti sluškinju Nastasie jer ih nije dočekala s pripremljenom večerom. Srknuvši juhu od luka, Charles dobaci:

– Ipak je najljepše kod kuće!

Nastasie je u kuhinji plakala. Charlesu je bilo žao djevojke jer je ona bila jedina uz njega nakon smrti prve supruge i dugo ju je poznavao.

– Stvarno ćeš je otpustiti? – upita.

– Da – Emma kratko uzvratila.

Charles je potom zapalio cigaru i dok je otišao popiti vode, ona je dohvatila kutiju i bacila je na dno ormara.

Idući joj se dan učini strašno dug, a ples joj je već izgledao vrlo dalekim. Taj odlazak u Vaubyessard duboko se usjekao u njezin život. Bogatstvo je ostavilo neizbrisiv trag na njezinu srcu, baš kao što su njezine svilene cipelice požutjele od plesanja po navoštenom parketu. Uspomena na ples opsjedala je njezine misli i svake bi srijede ponavljala: “Ah, bilo je to prije tjedan dana... prije dva tjedna... prije tri...”

IX.

Emma je često vadila kutiju dok Charlesa nije bilo kod kuće i pitala se pripada li ona možda vikontu. Je li mu je poklonila njegova dragana? Udisala je miris sporiša i duhana i pitala se gdje je sada on. U Parizu! Pariz je odzvanjao u njezinim ušima poput golemog zvona stolne crkve. Kad bi noću pokraj njihove kuće prolazili prodavači morske ribe, ona bi pomislila:

– Eto, oni će ujutro biti u Parizu!

Putovala je s njima u svojim mislima, a onda je kupila plan Pariza i, pomičući vršak prsta, hodala njegovim bulevarima, a kad bi zažmirila, čula je štroptog nogostupa kočija pred kazalištem. Pretplatila se na ženske časopise *La Corbeille* i *Sylphe des Salons* i gutala izvještaje o premijerama, konjskim trkama, zabavama, otvaranjima modnih kuća. Pratila je modu i znala kojim se danom

ide u Bulonjsku šumu ili u operu. Čitala je Eugéna Suea, Balzaca i George Sand tražeći u njihovim djelima zadovoljenje svoje požude. Čitala je čak i za stolom dok je Charles mljackao hranu i pričao. Pariz je za nju bio poput crvenkastozlatnog oceana. Bujni život pariške vreve ona je vidjela u samo nekoliko slika. Bili su to ambasadori u salonima ukrašenima zrcalima, pa blijede vojvotkinje koje ustaju u četiri popodne, muškarci koji ljetuju u Baden-Badenu i žene se u svojim četrdesetima za bogate nasljednice. Bili su tu i rasipni književnici i glumci u sobama restorana gdje se večera iza ponoći. Oni su živjeli negdje između neba i zemlje, u olujnim uzvišenostima. Sav ostali svijet za nju nije imao smisla. Ljubav poput indijskih biljaka traži odgovarajuću zemlju i temperaturu. Ljubav nije moguća bez balkona velikih dvoraca, suza na mjeseci, blistavih dragulja i zlatnih gajtana livreja. Ono što je nju okruživalo bilo je dosadno selo i malograđani. Vapila je za raskoši i otmjenosti.

Na mjesto otpuštene Nastasie došla je sirota četrnaestogodišnjakinja Félicité. Emma ju je učila da se gostima treba obraćati u trećem licu, da im treba donositi vodu na tanjuru, učila ju je glačati i škrobiti. Htjela je napraviti od nje svoju sobaricu. Félicité ju je pokorno slušala, a svake je večeri uzimala komadić šećera koji bi pojela nakon bi što se pomolila.

Emma je kupila upijač, pero, papir i kuverte, premda nije imala kome pisati. Uzimala je knjige s polica i sanjerala. Istodobno je htjela umrijeti i živjeti u Parizu.

Charles je za to vrijeme obilazio bolesnike po selima, puštao im krv koja bi ga malo poprskala, gledao njihove izmetine u noćnim posudama, slušao hroptanje umirućih, a navečer, kad bi se vratio kući, čekala ga je topla večera i njegova prekrasno odjevena žena koja je čarobno mirisala i koja ga je stalno očaravala brojnim sitnicama, od papirnih sjenila za svijeće, novog volana na haljini, neobičnog imena za sasvim obično jelo, ukrasima na lancu svoga sata, modrim vazama na kaminu i sličnim predmetima. Kao da je sipala zlatnu prašinu po stazi njegova života.

Charles se proćuo kao vrlo dobar liječnik. Poštovali su ga i voljeli jer nije bio ohol, a usto je bio moralan i nije zalazio u gostionice. Odlično je liječio prehlade i plućne bolesti. Nije se plašio ni kirurških zahvata, a ljudima je naveliko puštao krv kao konjima. Pretplatitio se na *La Ruche médicale* kako bi mogao pratiti najnovija medicinska otkrića. Počeo bi ga čitati nakon večere, ali bi odmah zaspao i ostao tako za stolom, naslonjen na ruke razbarušene kose. Emma je htjela da ime Bovary postane slavno i poznato u cijeloj Francuskoj. Jednom prilikom Charles joj je ispričao o tome kako ga je neki liječnik iz Yvetota ponizio pri zajedničkom vijećanju kod bolesnikove postelje. Emma se žestoko naljutila, i Charles je time bio ganut jer je pomislio kako je suosjećajna. A Emma je izjurila na svjež zrak i psikala grizući usnu: – Kakav jadnik!

Ona ga je sve teže podnosila, a on je postajao sve nezgrapniji. Požudno je srkao juhu i počeo se debljati. Pone-

kad bi mu popravila kravatu ili bacila u smeće izbljedjele rukavice. On je mislio da je to izraz ljubavi, a ona je to radila iz podivljale sebičnosti i razdražljivosti. Čeznula je da joj se nešto dogodi i nadala se da će to biti upravo taj dan čim bi ujutro otvorila oči. Nada je kopnjela kako se približavala večer.

Dođe novo proljeće, kruške procvjetaše, a ona osjeti da je nešto guši. No čekala je, nadala se mjesecima da će ih markiz ponovno pozvati na ples. Prođe i rujan, a ne stigne nikakvo pismo. I ona očajna zaključila da će vječno biti tako, i da se u njezinu životu nikada ništa neće dogoditi. Prestane svirati i spremi svoje crtanke i vezivo u ormar. Ništa nema smisla. Seoska svakodnevnica tekla je ustaljenim redom, ljudi su išli u crkvu, vjetar je na cesti dizao oblake prašine, psi su zavijali, a uvijek ista grupica muškaraca igrala je pred gostionicom “na čepove”.

Došla je zima. Okna su bila pokrivena ledenim cvjetićima, a već u četiri popodne trebalo je paliti svjetiljke. Za lijepih dana izlazila je u vrt, a kad bi se vratila u sobu, klonula bi od topline i osjetila kako je pritišće dosada.

Ponekad bi se iza prozora blagovaonice pojavila crna muška glava sa širokim smiješkom i bijelim zubima. I smjesta bi započeo valcer, a na malenom verglu plesači veličine prsta stali bi se okretati, žene u ružičastim turbanima, gospoda u kratkim hlačicama, majmuni u frakovima. Muškarac je vrtio ručicu, a iz kutije se izvijala glazba čas vesela i živahna, čas tužna i otegnuta. Bile su to najpoznatije melodije koje su se svirale po salonima.

Emmi bi u glavi brujile beskonačne sarabande dok je gledala kako čovjek odlazi nakon što je pokupio milostinju u svoju kapu.

Kad ih je posjetila majka Bovary, začudila se zapuštenosti kuće i same Emme, koja se danima nije presvlačila, a umjesto svjetiljke palila je samo svijeću i ponavljala kako valja štedjeti, ali da je ona vrlo sretna. Što je sve zajedno zvučalo neobično.

Emma je postala hirovita. Jedan je dan pila samo mlijeko, a već drugi samo čaj. Prvo bi izgrdila služavku, a onda je darivala. Premda je bila kruta srca, bilo je dana kada bi prosjacima bacala sav novac koji je imala u torbici.

Potkraj veljače posjetio ih je otac Rouault i donio puricu. U Tostesu je ostao tri dana. Uglavnom je vrijeme provodio s kćeri jer je Charles bio zauzet svojim obavezama prema bolesnicima. Pričao joj je o ratarstvu, kravama, teladi, peradi i sličnim stvarima, tako da je ona naposljetku bila sretna kad je otišao.

Proklinjala je Božju nepravdu zbog koje živi tako dosadan život, a ima tanji struk i otmjenije ponašanje od mnogih vojvotkinja koje je vidjela u Vaubyessardu. Plakala je i čeznula za burnim životom, krabuljnim plesovima i obijesnim zabavama. Bila je sve bljeđa i vrlo razdražljiva. Charles je bio uvjeren kako je uzrok njezina stanja Tostes i stoga počeo razmišljati da se presele. Odveo ju je na pregled k svom bivšem profesoru, koji je zaključio da je riječ o živčanjoj bolesti i preporučio promjenu zraka. I tako

Charles odluči da se presele u mjesto Yonville-l'Abbaye, iz kojeg je upravo otišao liječnik.

Jednoga dana, dok je raspremala svoju ladicu pred odlazak, Emma se nabola na žicu iz svadbenog buketa, koji je sav požutio. Bacila ga je u vatru, a on je planuo poput suhe slame. Gledala ga je kako bukti i kako skvrčeni papirnati cvjetovi poput crnih leptira lete kroz dimnjak.

Otišli su u ožujku. Emma je bila u drugom stanju.